

Διατήρηση και αξιοποίηση των ελληνικών ποικιλιών αμπέλου, ελιάς, εσπεριδοειδών, συκιάς και υποτροπικών φυτών

Δρ Γεώργιος Δούπης, Δρ Παντελής Ζαμανίδης,
Δρ Βασίλειος Ζιώγας, Δρ Αλίκη Καπάζογλου,
Παναγιώτης Κάτσαρης, Δρ Γεώργιος Κουμπούρης, Δρ Γεώργιος
Μερκουρόπουλος, Δρ Βασίλειος Στουρνάρας, Δρ Δημήτριος
Τάσκος, Δρ Θηρεσία Τζαιζάνη
Ινστιτούτο Ελιάς, Υποτροπικών Φυτών και Αμπέλου

Το Ινστιτούτο Ελιάς Υποτροπικών Φυτών και Αμπέλου (ΙΕΛΥΑ) με έδρα τα Χανιά και Τμήματα στο Ηράκλειο, Αθήνα, Καλαμάτα και Μυτιλήνη είναι ένα από τα 11 Ινστιτούτα της Γενικής Διεύθυνσης Αγροτικής Έρευνας του ΕΛΓΟ - ΔΗΜΗΤΡΑ. Είναι ο κύριος διατηρητής των ποικιλιών αμπέλου, ελιάς, υποτροπικών φυτών και εσπεριδοειδών που είναι εγγεγραμμένες στον Εθνικό Κατάλογο. Η ύπαρξη των Συλλογών Ποικιλιών είναι ζωτικής σημασίας για την ελληνική γεωργία, καθώς εξυπηρετεί ανάγκες παραγωγής πολλαπλασιαστικού υλικού και επιτρέπει την καταγραφή, αξιολόγηση και ανάδειξη ποικιλιών με αντοχές σε βιολογικές και αβιοτικές καταπονήσεις. Επίσης, οι Συλλογές συμβάλλουν στην προστασία του γενετικού υλικού και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, ενώ είναι αναγκαία στην υλοποίηση προγραμμάτων γενετικής βελτίωσης.

Στην Εθνική Συλλογή Ποικιλιών Ελιάς της Ελλάδας στα Χανιά, διατηρούνται 89 ποικιλίες του Εθνικού Καταλόγου. Ο ελαιώνας της συλλογής αποτελεί την παγκόσμια αναφορά των ελληνικών ποικιλιών με τις οποίες συγκρίνονται, προς έλεγχο της ταυτότητάς τους, οι ποικιλίες που διατηρούν άλλοι φορείς. Όπως και για άλλα καλλιεργούμενα είδη έτσι και για την εγγραφή μιας ποικιλίας ελιάς στον Εθνικό Κατάλογο και Ευρωπαϊκό Μητρώο Ποικιλιών, ώστε να κατοχυρωθεί και να επιτραπεί η εμπορία πολλαπλασιαστικού υλικού, απαιτείται λεπτομερής μορφολογική περιγραφή. Για την ελιά έχει ολοκληρωθεί η μορφολογική περιγραφή για 40 ελληνικές ποικιλίες του Εθνικού Καταλόγου (κατά UPOV, International Union for the Protection of New Varieties of Plants) και είναι σε εξέλιξη για επιπλέον ποικιλίες. Επιπλέον, έχει

πραγματοποιηθεί μοριακή ταυτοποίηση με 7 μικροδορυφορικούς δείκτες SSR σε αντιπροσωπευτικούς γενοτύπους και σε 40 από τις εγγεγραμμένες ποικιλίες του Εθνικού Καταλόγου. Η μοριακή ταυτοποίηση συνεχίζεται σε 10 επιπλέον ποικιλίες με τη χρήση 11 συνολικά μικροδορυφορικών δεικτών. Το ΙΕΛΥΑ έχει συνεισφέρει στην έκδοση του Παγκόσμιου Καταλόγου Ποικιλιών Ελιάς (World Catalogue of Olive Varieties) από το Διεθνές Συμβούλιο Ελαιοκομίας (International Olive Council). Επίσης, έχει κατασκευαστεί στα Χανιά δικτυοκώπιο για τη διατήρηση μητρικών φυτών κατηγορίας προβασιικού πολλαπλασιαστικού υλικού για τις ελιές, από τα οποία οι φυτωριόχοι θα μπορούν να προμηθεύονται μοσχεύματα για τη δημιουργία στις εγκαταστάσεις τους μητρικών φυτών κατηγορίας βασικού και στη συνέχεια πιστοποιημένου πολλαπλασιαστικού υλικού. Για την έναρξη λειτουργίας της φυτείας απομένουν οι επίσημοι έλεγχοι από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥπΑΑΤ.

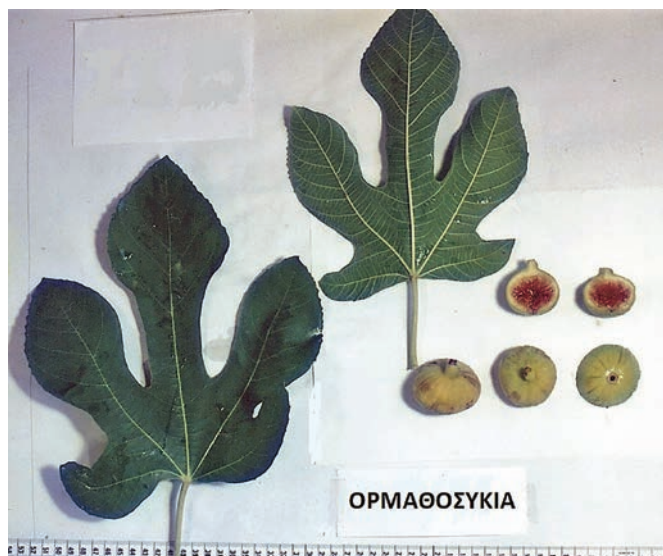
Η Αμπελογραφική Συλλογή του Τμήματος Αμπέλου του ΙΕΛΥΑ καταλαμβάνει περίπου 70 στρέμματα στην περιοχή Λυκόβρυσης Αττικής και περίπου 40 στρέμματα στο Κτήμα Συγγρού στα σύνορα των όμορων Δήμων Κηφισιάς και Αμαρουσίου. Η Συλλογή περιλαμβάνει πάνω από 900 ποικιλίες αμπέλου, από τις οποίες περίπου οι 550 είναι γηγενείς –οι 330 βρίσκονται εγγεγραμμένες στον Εθνικό Κατάλογο Ποικιλιών– ενώ οι υπόλοιπες είναι ξενικές και υποκείμενα αμπέλου. Το πλούσιο φυτογενετικό υλικό της Συλλογής προέρχεται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Πιθανολογείται ότι στη Συλλογή έχουν διασωθεί γενότυποι, οι οποίοι πλέον έχουν εξαφανιστεί από τα κέντρα καλλιέργειάς τους ή τις περιοχές από τις οποίες αρχικά συλλέχθηκαν, εξαιτίας της σταδιακής αντικατάστασης των παλιών ποικιλιών αμπέλων από μονοποικιλιακούς ή και μονοκλωνικούς –γεγονός που δημιούργησε επικίνδυνες συνθήκες γενετικής διάβρωσης του γηγενούς ποικιλιακού δυναμικού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Συλλογή καθίσταται μοναδική και αντιπροσωπεύει υποδομή ανυπολόγιστης αξίας ως προς τη δυναμική συμβολή της στην

έρευνα και στην αναπτυξιακή πορεία του αμπελοοινικού κλάδου της χώρας. Το υλικό της Συλλογής έχει ήδη χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία περισσότερων των 60 νέων ποικιλιών οινοποιίας ή επιτραπέζιας χρήσης, ενώ επίσης δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η οικολογική και πολιτισμική της διάσταση. Ποικιλίες αμπέλου διατηρούνται επίσης στη συλλογή του Τμήματος Αμπέλου Λαχανοκομίας, Ανθοκομίας και Φυτοπροστασίας στην Κρήτη στην περιοχή Αμπελούζος, Μεσσαράς Ηρακλείου και στην περιοχή Κατσαμπάς Ηρακλείου (κυρίως ποικιλίες Κρητικές και Νοτίου Αιγαίου), ενώ ταυτόχρονα διατηρούνται εντός εντομοστεγούς δικτυοκπιού 50 ποικιλίες, οι οποίες την τρέχουσα χρονική περίοδο ελέγχονται ως προς την φυτοϋγεία τους, με έμφαση στους ιολογικούς ελέγχους. Σημειώνεται ότι ο ελληνικός οινοπαραγωγικός κλάδος έχει εκπονήσει (2008-2010) Στρατηγικό Σχέδιο Branding και Marketing για τους Ελληνικούς Οίνους, στην εξελισσόμενη υλοποίηση του οποίου οφείλεται η εξαγωγική δραστηριότητα και ανάπτυξη των τελευταίων ετών. Το Στρατηγικό αυτό Σχέδιο, προτάσσει ως κύρια κατεύθυνση και κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας και βιωσιμότητας του κλάδου, την αξιοποίηση των γηγενών ποικιλιών οινοποιήσιμων σταφυλιών. Επομένως, το γεγονός ότι οι περισσότερες γηγενείς ποικιλίες βρίσκονται ήδη συγκεντρωμένες στις συλλογές του ΙΕΛΥΑ, αποτελεί από μόνο του βασικό εργαλείο ανταγωνιστικότητας για την ελληνική οινοπαραγωγή.

Το Τμήμα Ελαίας και Οπωροκπευτικών Καλαμάτας είναι πλέον ο μοναδικός διατηρητής των ποικιλιών συκιάς, που είναι εγγεγραμμένες στον Εθνικό Κατάλογο. Η συλλογή με τις ποικιλίες συκιάς, που θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες στη Μεσόγειο, βρίσκεται στην περιοχή Εύα Μεσσηνίας και η εγκατάστασή της πραγματοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80 (1981-1985). Συνοπτικά, η Συλλογή περιλαμβάνει 30 ελληνικές και κυπριακές ποικιλίες και επιπλέον 15 ποικιλίες ιταλικής, ισπανικής και τουρκικής προέλευσης. Οι περισσότερες ποικιλίες είναι μονό-

Ποικιλίες ελιάς

φορες ενώ υπάρχουν και ορισμένες δίφορες ποικιλίες. Σύντομα, σε έκταση 20 στρεμμάτων στην περιοχή Βελίκα Μεσσηνίας, θα πραγματοποιηθεί μετεγκατάσταση ανανεωμένης συλλογής 90 ποικιλιών συκιάς που θα περιλαμβάνει εκτός από αυτές που ήδη υπάρχουν στη συλλογή, επιπλέον γενετικό υλικό που συνέλεξε και θα συλλέξει για το σκοπό αυτό το επιστημονικό προσωπικό του Τμήματος.

Το ΙΕΛΥΑ διατηρεί στα Χανιά, από το 1972, τμήμα της εθνικής συλλογής ποικιλιών και υποκειμένων εσπεριδοειδών, αριθμώντας συνολικά 29 ποικιλίες πορτοκαλιάς, 17 ποικιλίες μανταρινοειδών, 12 ποικιλίες γκρέϊπ φρουτ και μία ποικιλία λεμονιάς καθώς και μικρή συλλογή από ντόπιες ποικιλίες εσπεριδοειδών. Το ΙΕΛΥΑ διατηρεί επίσης σε φυτείες εγκατεστημένες στις περιοχές Νεροκούρου και Χρυσοπηγής Χανίων τη μοναδική συλλογή ενός μεγάλου αριθμού ποικιλιών υποτροπικών και τροπικών καρποφόρων φυτών με 19 ποικιλίες μάνγκο, 18 ποικιλίες αβοκάντο και 4 είδη υποκειμένων, 11 ποικιλίες πεκάν, 20 ποικιλίες μουσμουλιάς, 10 κλώνους μπανάνας, 8 ποικιλίες χουρμαδιάς, 8 ποικιλίες φειζόας, 6 ντόπιες ποικιλίες ροδιάς, 2 ποικιλίες γκουάβα, 2 ποικιλίες καρμπούλα, 13 ποικιλίες τσεριμόγιας, 21 γενοτύπους φραγκοσυκιάς και από μία ποικιλία μακαντέμια και λίτσι.

Στους στόχους του ΙΕΛΥΑ είναι ο περαιτέρω χαρακτηρισμός, μελέτη και ανάδειξη του γενετικού υλικού που περιλαμβάνεται στις συλλογές του καθώς επίσης ο εμπλουτισμός τους με επιπλέον γηγενείς ποικιλίες και ενδιαφέροντες κλώνους. Άμεση προτεραιότητα αποτελεί η ολοκλήρωση του μορφολογικού και μοριακού χαρακτηρισμού των ποικιλιών του Εθνικού Καταλόγου, συμπεριλαμβανομένης της αλληλούχισης του γονιδιώματος κύριων ποικιλιών και επιλεγμένων κλώνων τους καθώς και ο εντοπισμός μοριακών πολυμορφισμών που συνδέονται με συγκεκριμένους γενοτύπους και ενδιαφέροντες φαινοτύπους. Η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων για τη διαχείριση του υλικού, ενός δικτύου *in situ* συλλογών, η ανάδειξη των συλλογών σε επισκέψιμα αγροκτήματα για εξοικείωση με τις διαφορετικές ποικιλίες αλλά και η πιστοποίηση φυτειών αρχικού πολλαπλασιαστικού υλικού, περιλαμβάνονται επίσης στις δράσεις που θα συμβάλλουν στην περαιτέρω ανάδειξη και αξιοποίηση του γενετικού υλικού δενδρωδών ειδών και αμπέλου που διατηρεί το ΙΕΛΥΑ.

Πληροφορίες: Ινστιτούτο Ελιάς, Υποτροπικών και Αμπέλου, 731 00 Αγροκήπιο, Χανιά, τηλ.: 28210 83410 e-mail: admin@nagref-cha.gr